

HOLLANDA TUTUKEVLERİNDEKİ ETNİK GRUPLARIN DİNİ YÖNELİMLERİ VE GEREKSİNİMLERİ: KARŞILAŞTIRMALI BİR YAKLAŞIM

Religious Orientations and Needs of the Ethnic Groups in the Netherlands' Prisons: A Comparative Approach

Hollanda
Tutukevle-
rindeki Etnik

Kadir CANATAN*

310

ÖZ

Problem Durumu: Çokkültürlü bir toplum haline gelmiş olan Hollanda'da son yıllarda tutukevlerinde kalan insanların etnik, kültürel ve dini yapısı da önemli oranda değişmiştir. Bu değişim, tutukevi ortamında belirli bir kimlikten hareketle işlev gören "manevi rehberlik" kurumunun gözden geçirilmesini de gerektirmektedir.

Araştırmanın Amacı: Araştırma, farklı dini ve kültürel gereksinimlere sahip olan tutuklulara uygun bir hizmet vermek üzere Hollanda tutukevlerinde hizmet veren manevi rehberlik kurumunun son yıllarda içine girdiği yeniden yapılanma sürecine bağlı olarak tutukevindeki kişilerin dini yönelim ve gereksinimlerini karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlamaktadır.

Yöntem: Araştırmada, kullanışlı bir soru kâğıdı oluşturmak amacıyla önce bir pilot bir uygulama ve daha sonra da ülkesel örneklem üzerinde bir anket uygulanmıştır. Ayrıca manevi rehberliğin işleyiş biçimi ve içeriği hakkında daha fazla bilgi edinmek için ilgili tutukevlerindeki manevi rehberler ve bunların yöneticileriyle anket yapılmıştır.

Bulgular ve Sonuçlar: Araştırmanın sonuçlarına göre Hollanda tutukevlerinde yaşayan farklı etnik grupların tamamında belirli bir dine mensup olan ve dini pratiklerini yerine getiren kişilerin oranı çoğunluğu oluşturmaktadır. Söz konusu gruplarda çoğunluk, gerek dini ve kültürel gerekse de sosyal nedenlerle manevi rehberlik hizmetlerinden faydalanmaktadır. Mevcut manevi rehberler ve onların sunduğu hizmetlerden hoşnut olmakla birlikte tutuklular, genellikle kendi inanç grubuna mensup manevi rehberlere gereksinim duymaktadırlar. Tutukevlerinde her inanç grubuna mensup manevi rehberin olmaması önemli bir sorun olarak görülmektedir. Cezaevindeki dindarlaşma olgusu ve bununla birlikte dindar olmayan gruplara yönelik sosyal ve kültürel işlevleri de dikkate alınırca manevi rehberlik kurumunun yeniden organizasyona gerek olduğu açıktır.

Öneriler: Tüm etnik ve dini gruplar cezaevinde manevi rehberlerin bulunmasını önemli buldukları gibi kendi inançlarına mensup bir manevi rehberin de olmasını gerekli görmektedirler. Bu özellikle Müslümanlar ve Yahudiler için geçerlidir. Bu durumda manevi rehberlik hizmetleri konusundaki politikaların gözden geçirilmesine ivedilikle gereksinim duyulmaktadır.

Anahtar Kavramlar: Hollanda'da etnik gruplar, cezaevinde manevi rehberlik, dini yönelimler ve gereksinimler.

ABSTRACT

Problem Statement: Recently, in the Netherlands, which became a multicultural society, the cultural and religious structure of the people who stay in prisons changed to an important degree. This change makes it necessary to revise the institution of "spiritual care" which functions from the point of the identity of prisoners.

Purpose: This study intends to investigate the religious intents and needs of persons in prisons in a comparative manner in connection with the restructuring process that institution of spiritual care, which serves the prisons of the Netherlands to appropriately serve the prisoners who have various religious and cultural needs, is going through.

Design/methodology/approach: Araştırmada, kullanışlı bir soru kâğıdı oluşturmak amacıyla önce bir pilot bir uygulama ve daha sonra da ülkesel örneklem üzerinde bir anket uygulanmıştır. Ayrıca manevi rehberliğin işleyiş biçimi ve içeriği hakkında daha fazla bilgi edinmek için ilgili tutukevlerindeki manevi rehberler ve bunların yöneticileriyle anket yapılmıştır.

* Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

In this research, in order to compose a useful questionnaire, first a pilot application and afterwards a survey on a national sampling has been carried out. In addition, a survey was conducted with the spiritual guides of the prisons and their managers to acquire more information about the functioning and the content of the spiritual guiding.

Findings and results: The findings of the research shows that the majority of the prison population for all ethnic groups belong to a certain religion and they practice it. Majority of the people in these groups either for religious, cultural, or social reasons benefit from the spiritual guidance services. Although they are satisfied with the existing spiritual guides and the services they provide, the prisoners feel the need of spiritual guides who are from the same religion as themselves. It is perceived as an important problem that the prisons do not have spiritual guides from each religious group. Considering the increase in religiousness and along with the cultural and social functions towards nonreligious groups it seems necessary to reorganize the spiritual guidance institution.

Recommendation: All ethnic and religious groups find the presence of spiritual care in the life of prison important and at the same time they think it is necessary to have a spiritual guide from their own religion. This is especially needed by the Muslim and Jewish prisoners. Hence, there is an immediate need to revise the policies about the spiritual guidance services.

Key Words: Ethnic groups in the Netherlands, mental care in the prison life, religious orientations and needs.

1. ARAŞTIRMANIN ARKA PLANI

Hollanda toplumu, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana farklı ülkelerden çektiği göçlerle çokkültürlü bir toplum yapısına kavuşmuştur. Bugün Avrupa dışından gelen farklı kökenlere mensup etnik azınlıklar toplam nüfusun yüzde 10'unu oluşturmaktadır. Bu oran, 16 milyonluk ülke nüfusu içinde 1.738.000 kişiye tekabül etmektedir (Dagevos ve Gijssberts, 2007:30). Söz konusu grupların büyük kentlerde yoğunlaştıkları dikkate alınırca hem etnik ve kültürel grupların çeşitliliği hem de orantıları bu ortamlarda daha yüksek düzeylere çıkmakta ve toplumsal yaşamda daha fazla dikkat çekmektedirler. Sözgelimi Rotterdam kentinde 160 kadar farklı ülkeden gelmiş etnik grup yaşamakta ve bunların oranı yüzde 45'e ulaşmaktadır (Bik, 1998: 15-16).

Çokkültürlü bir toplum yapısı sergileyen Hollanda'nın bu özelliğini tutukevlerindeki popülasyonda da gözlemlemekteyiz. Hollanda'da farklı etnik grupların tutukevlerindeki payı 2003 yılında yüzde 40'a ulaşmıştır. Etnik azınlıklar, geldikleri ülkelere göre oldukça zengin bir çeşitlilik sergilemektedir. Nüfus ağırlıklarına göre bu gruplar içinde dört önemli grup bulunmaktadır: Türkler, Faslılar, Sürinamlılar ve Antilliler. Bu ana grupların dışında nüfus itibariyle tek başına fazla bir yekûn teşkil etmeyen pek çok etnik grup bulunmaktadır. Bu makalede bu küçük gruplar "diğerleri" olarak anılacaktır.

Tablo 1. 2003 Yılındaki Mahkûmların Etnik Kompozisyonu (Mutlak ve yüzde olarak)

Hollandalılar	205.402	60
Türkler	16.115	5
Faslılar	27.915	8
Sürinamlılar	22.871	7
Antilliler	14.665	4
Diğerleri	54.301	16
Toplam	341.269	100

Kaynak: Jennissen&Blom, Allochtone en autochtone verdachten van verschillende delicttypen nader bekeken, Sh.71, CBS-WODC, Den Haag 2007.

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere, cezaevlerinde hem yabancı kökenli etnik gruplar ile Hollandalılar, hem de farklı etnik gruplar arasında orantısız olarak önemli farklılıklar bulunmaktadır. Dört önemli etnik grup içinde Antilliler ile Türkler en az (yüzde 4 ve 5) oranda temsil edilmektedir.

İşledikleri suçlara göre bakıldığında, rakamlar ve oranlar farklı olmakla birlikte dört etnik grubun en fazla 'şiddet' ve 'mülkiyet' suçları işlediği görülmektedir. Bu suçlardan sonra sırayı 'trafik' suçları ile 'kamu düzenini bozma ve tahrip' suçları gelmektedir. Hollandalılar ile kıyaslandığında Batı kökenli olmayan etnik grupların daha fazla mülkiyet suçları (yüzde 39'a karşılık yüzde 61) işledikleri görülmektedir. Bu fark, tarafların sosyo-ekonomik statüsüyle yakından ilişkilidir. Bir başka farklılık, uyuşturucu suçları konusunda görülmektedir. Bu türden suçları işleyen Hollandalılar ve Batı kökenli göçmenlerin oranı yüzde 62 iken, Batılı olmayan göçmenlerde bu oran yüzde 38 düzeyinde kalmaktadır. Her iki suç türünde de Türklerin oranı yüzde 5-6 civarındadır (Jennissen ve Blom, 2007:8-12)

Batı kökenli olmayan göçmen suçluların genç bir yaş yapısına sahip oldukları söylenebilir. 13-25 yaş grubundaki suçluların oranı yüzde 40 iken, bu oran aşamalı bir şekilde azalmakta ve 54 yaş ve üstündekilerde yüzde 10'a kadar düşmektedir. Faslı gençlerde 18 yaşına kadar olan yaş grubu içinde yüksek oranda suçlu bulunurken, bu yaştan sonra grafik düşmektedir. Antillilerde ise, anlamlı bir düşme ancak 40 yaşından itibaren gözlenmektedir. Türk ve Surinamlılarda ise yaşa göre çizilmiş suç eğrisinde ara bir kalıp görülmektedir (Jennissen ve Blom, 2007:14-16).

Cinsiyetleri bakımından suçlular arasında erkeklerin oranının daha yüksek olduğu bilinmektedir. Dört etnik grup içinde Antilli kadınların oranı, diğerlerinden daha yüksek görünmektedir. Türk kadınları ile Hollandalı kadınlarda suçluluk düzeyi en düşük düzeyde olup benzer bir kalıp göstermektedir (Jennissen ve Blom, 2007:16-17).

Hollandalılarla kıyaslandığında etnik azınlıklar orantısız olarak daha fazla suç işleme eğilimi göstermektedir. Çeşitli araştırmalarda yaş, cinsiyet ve demografik etkenlerin burada etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca sosyo-ekonomik faktörlerin farklılıkları açıklamada önemli bir faktör olduğu da bilinmektedir. Tüm bu faktörler farklılıkların bir kısmını açıklasa da, tümünü açıklamadığı da bir gerçektir. Burada ölçülmesi çok zor olan bazı etnik ve kültürel faktörler yanında psikolojik şahsi etkenlerin de etkili olduğu sanılmaktadır.

Tutukevleri, sadece suçluların toplumdan tecrit edildiği yerler değil, aynı zaman tutukluların ıslah edilerek yeniden topluma gönderildiği ıslah merkezleridir. Bu noktada "manevi rehberlik" (*geestelijke verzorging*) kurumu, Hollanda cezaevlerinde önemli bir rol üstlenmektedir. Hollanda tutukevlerinde farklı dini ve kültürel gruplara hizmet veren manevi rehberler (*geestelijke verzorgers*) görev yapmaktadır. Manevi rehberlik kurumunun iki temel amacı bulunmaktadır. Bunlardan biri, din ve dünya görüşleri temelinde tutuklulara profesyonel yardım ve refakat sunmak, diğeri de tutukluların refahı için insani bir ortam ve optimal bir bakım sağlamaktır (Spruit, Bernts ve Woldringh, 2003:53). İlk amacı gerçekleştirmek için varoluşsal meseleler ve hayatın anlamı hakkında tutuklularla iletişim kurmak önemli bir etkinlik alanı olup bu çerçevede bireysel ve grupsal görüşmeler yapmak, dini ritüeller organize etmek ve kriz dönemlerinde yardım sunmak gibi somut etkinlikler yapılmaktadır. İkinci amacını gerçekleştirmek için manevi rehberler bakım alanındaki eksiklikleri tespit etmek ve olası tavsiyeler sunmak, tutuklular hakkında müzakerelere katılmak, hapisanedeki şartların düzeltilmesi için siyasa konusunda görüş bildirmek, farklı kesimler arasında

aracılık yapmak, yeniden entegrasyon projelerine destek vermek ve sevk yapmak gibi bir çok etkinlik yapmaktadırlar.

Farklı dini ve kültürel gereksinimlere sahip olan tutuklulara uygun bir hizmet vermek üzere Hollanda tutukevlerinde hizmet veren manevi rehberlik kurumu son yıllarda yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu kurumun reorganizasyonu, yeni verilerin derlenmesini ve buna göre durumun gözden geçirilmesini gerektirmektedir. Bu çerçevede aşağıdaki konuların araştırılmasına gerek duyulmuştur:

- Tutukluların dini yönelimlerine göre dağılımı;
- Formel olarak görev ve işlevleri belirlenmiş manevi rehberlik kurumunun pratik içeriği;
- Tutukluların manevi rehberlik tarafından sunulan farklı etkinliklere gereksinimi ve verilen hizmetleri değerlendirme biçimleri.

Araştırma, bu sorulara yanıt vermenin ötesinde, sonraki yıllarda manevi rehberlik konusundaki değişen gereksinimleri belirlemek amacıyla bir ölçek geliştirmeyi hedeflemektedir. Biz bu makalede daha çok tutukluların dini yönelimleri, gereksinimleri ve manevi rehberlik hizmetlerini değerlendirme biçimleri üzerinde duracağız. Bu nedenle makalenin merkezi sorusu, “tutukevlerinde yaşayan etnik grupların dini yönelim ve gereksinimleri”nin belirlenmesine yöneliktir. Bu soru çerçevesinde tutukluların dini, kültürel ve sosyal gereksinimlerini karşılamayı amaçlayan manevi rehberlik kurumunun mevcut konumu ve sorunları tutukluların gözüyle değerlendirilecektir.

Merkezi soruya bağlı olarak test edilecek hipotez, cezaevlerine giren tutukluların dini eğilimlerinde ve pratiklerde bir değişme olduğunu varsaymaktadır. Buna göre hipotez şu şekilde formüle edilebilir: “**Tutukluların ‘içeri’ girmesinden sonra, öncesine kıyasla dini tutum ve pratiklerde olumlu yönde bir değişim gözlemlenmektedir.**” Bu hipotez, öncesiyle kıyaslandığında cezaevlerine giren kişilerin dindarlık eğilimlerinde ve dini pratiklerinde bir artış olacağını iddia etmektedir. Üstelik farklı etnik gruplar arasında da bu bakımdan farklılıklar olacağı beklenmektedir. Eğer bu iddia doğru ise, bu manevi rehberlik hizmetinin güçlendirilmesi ve etnik gruplara göre yeniden ayarlanmasını da beraberinde getirecektir. Bu açıdan araştırma sonuçları, manevi rehberlik hizmetleri konusundaki politikaların gözden geçirilmesine hizmet edecektir.

2. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ VE METODOLOJİSİ

Araştırma, biri pilot diğeri ülkesel anket olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada araştırmanın soru ve yöntemlerinin etkinliğini test etmek üzere dört tutukevinde manevi rehberlere taslak bir soru listesi sunulmuş ve manevi rehberlerin koordinatörleriyle görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca üç ayrı tutukevinde tutuklulara iki farklı biçimde anket (grup anketi ve bireysel anket) uygulanmıştır. Pilot araştırmanın sonuçları refakat komisyonuna rapor edilmiş ve söz konusu komisyonla yapılan müzakereler sonucunda ülkesel anketin biçimi belirlenmiştir.

Ülkesel anket için tabakalı örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Buna göre ilk önce katılım talebine olumlu cevap veren toplam 77 tutukevinden tesadüfen 37 tutukevi seçilmiştir. Sonra bu tutukevlerinde yaşayan popülasyonun üçte biri oranında örneklem oluşturulmuştur. Toplam 2400 kişiden oluşan örneklem yüzde 65’i olumlu cevap vermiş ve bu şekilde toplam 1551 tutukluya ulaşılmış ve bu tutuklularla bireysel anket yapılmıştır (Bakınız: Tablo 2).

Tablo 2. Tutukluların Etnik Kökenlerine Göre Dağılımı, (Mutlak ve Yüzde Olarak)

Hollandalılar	624	40
Türkler	61	4
Faşlılar	141	9
Sürinamlılar	145	9
Antilliler	114	7,5
Diğerleri	466	30
Toplam	1551	100

Ayrıca manevi rehberliğin işleyiş biçimi ve içeriği hakkında daha fazla bilgi edinmek için ilgili tutukevlerindeki manevi rehberler ve bunların yöneticileriyle anket yapılmıştır. Kendisine anket formu gönderilen 206 manevi rehberin 175'i, koordinatörlerin ise 46'sından 41'i ankete olumlu tepki vererek ankete fiilen katılım sağlamışlardır.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. Araştırma Grubunun Özellikleri

Araştırma grubunun özellikleri arasında ilk dikkat çeken nokta, tüm etnik gruplarda kadınların erkekler karşısında azınlık bir grubu oluşturmasıdır. Kadınların oranı yüzde 4 ile 15 arasında değişmektedir. Geriye kalan ezici çoğunluğun erkek olduğu dikkate alınırsa, tutukevlerinde erkek yönelimli bir kültürün hâkim olduğu söylenebilir. Bu durum, kaçınılmaz bir şekilde dini yönelim ve gereksinimlere de yansacaktır.

Tablo 3. Tutukluların Cinsiyetine Göre Dağılımı, (Mutlak ve Yüzde Olarak)

	Erkek		Kadın	
Hollandalılar	519	83,2	83	13,3
Türkler	50	82,0	4	6,6
Faşlılar	119	84,4	6	4,3
Sürinamlılar	111	76,6	20	13,8
Antilliler	87	76,3	17	14,9
Diğerleri	366	78,5	72	15,5

Araştırma grubunda 18 yaş altındaki çocuklar ve gençler, görece önemli bir oranı (%11-21) oluşturmaktadır. Buna karşın 50 yaş ve üzerindeki oranı (yaklaşık %2-8) oldukça düşüktür. Esas yoğunlaşma, 18-49 yaşları arasındaki gençler ve yetişkinler (%66-74) arasındadır.

Tablo 4. Tutukluların Yaş Grupları Göre Dağılımı (Yüzde Olarak)

	13-17	18-29	30-49	50+
Hollandalılar	17,3	21,8	49,7	7,9
Türkler	14,8	32,8	41	1,6
Faşlılar	21,3	47,5	19,1	0,7
Sürinamlılar	17,9	21,4	47,6	4,1
Antilliler	16,7	29,8	43,9	1,8
Diğerleri	11,2	31,4	43	6,2

Tutukluların eğitim durumu, toplam olarak okula gittikleri yıl sayısı ile ölçülmüştür. Buna göre 12-15, 16-17 ve 18-20 yıl okula gidenler ağırlık noktasını oluşturmaktadır (Bakınız: Tablo 5). İlk grubun en az temel eğitimi, ikinci grubun ortaokulu, üçüncü grubun ise lise eğitimini tamamladıkları anlaşılmaktadır. Sayıları az olsa da grup içinde temel eğitimi tamamlamamış olanlar olduğu gibi, yüksek okula gidenler de bulunmaktadır.

Tablo 5. Tutukluların eğitim durumu (Toplam yıl olarak)

	0-5	6-11	12-15	16-17	18-20	21+
Hollandalılar	0,6	1,6	30,1	31,1	18,1	8
Türkler	1,6	4,9	18	23	18	14,8
Faşlılar	2,8	2,8	17	24,1	20,6	7,8
Sürinamlılar	2,1	0,7	20,7	28,3	24,1	7,6
Antilliler	2,6	3,5	18,4	27,2	19,3	8,8
Diğerleri	1,3	7,1	21,7	19,7	21	10,9

Etnik azınlık gruplar arasında dikkat çekici sistematik farklılıklar olduğu söylenemez. Hollandalılara kıyasla azınlık gruplar, farklı eğitim düzeylerinde daha düşük temsil edilmektedir. Türkler ise, yüksek eğitim bakımından görece daha fazla temsil edilmektedir.

Tutuklanma sıklığı açısından en fazla dikkat çeken nokta, üç kez veya daha fazla tutuklanan kişilerin oranının epeyce yüksek olmasıdır. Bu bakımdan Hollandalılarla Faşlılar, Sürinamlılar ve küçük azınlık gruplar arasında bir fark görülmemektedir. Sadece Türk kökenli tutuklular arasında bu grup daha az (yüzde 20'ye yakın) orandadır. Türkler arasında ilk kez tutuklananlar çoğunluğu oluşturmaktadır. Bunu sırasıyla Hollandalılar ve küçük azınlık gruplar ('diğerleri') takip etmektedir.

İkinci kez tutuklananlar içinde Antillilerin oranı en yüksek düzeydedir. Bu grubu sırasıyla Faşlılar ve Sürinamlılar takip etmektedir.

Tablo 6. Tutukluluk sıklığı (Yüzde olarak)

	İlk kez	İkinci kez	3+
Hollandalılar	37,5	18,1	38,5
Türkler	52,5	14,8	19,7
Faşlılar	29,8	24,1	31,9
Sürinamlılar	31,3	22,8	33,1
Antilliler	33,3	31,6	22,8
Diğerleri	51,5	14,4	25,3

Cezaevi sakinlerinin tutukluluk süreleri 1 ay ile 22 yıl arasında değişmektedir. Ancak tutukluluk süresi 12 ay ve altındakiler ezici çoğunluğu oluşturmaktadır. 1 yıl ve üstünde tutuklanmış olanlar içinde Hollandalılar (%24), Antilliler (%22) ve küçük azınlık grupların (%19) oranı diğerlerine (Türkler, Faşlılar ve Sürinamlılar) kıyasla daha fazladır.

Tablo 7. Tutukluluk süresi (Ay ve yıl olarak yüzde oranlar)

	1 ay	2-3 ay	4-6 ay	7-12 ay	1+
Hollandalılar	21	20,5	17,5	13,3	23,7
Türkler	14,8	24,6	23	16,4	11,5
Faşlılar	28,4	18,4	19,1	10,6	11,3
Sürinamlılar	17,9	19,3	20	15,9	15,9
Antilliler	13,2	15,8	16,7	24,6	21,9
Diğerleri	13,5	21,2	19,1	17,4	19,1

Cinsiyet değişkeni haricinde tutuklular arasında genellemeler yapmak pek isabetli gözüküyor. Tutuklular içinde erkekler ezici bir çoğunluğu oluşturmaktadır. Kadınların oranı yüzde 15'i geçmemektedir. Eğitimleri açısından bakıldığında yüksek eğitimliler tüm gruplarda küçük bir azınlığı oluşturmaktadır. Yaş olarak 18 yaş ve üstündekiler çoğunluktadır. 18 yaşın altındakiler yüzde 20'lerde temsil edilmektedir. Bir başka dikkat çekici nokta, tutukluluk sıklığı açısından üçüncü kez ve daha fazla tutuklananların önemli bir yekûnu oluşturmasıdır. Bu, sık sık suç işleyip içeri giren sabit bir kitlenin varlığına işaret etmektedir. Buna karşın tutukluluk süresi bakımından bir yılı aşkın ağır ceza almış kişiler büyükçe bir grup sayılmazlar. Bu da işlenen suçların adi suçlarla sınırlı kaldığını göstermektedir.

3.2. Etnik Grupların Dini Yönelimleri

Tutukluların dini yönelimlerini ya da hayat görüşlerini saptamak üzere birçok soru sorulmuştur. İlk soru, onların herhangi bir dine bağlı olup ya da olmadıkları şeklindedir. Bu ilk soruya, Hollandalılar hariç olumlu cevap veren kesim tüm gruplarda çoğunluğu oluşturmaktadır. Ancak bu etnik gruplar arasında farklılıklar olmadığı anlamına gelmemektedir. Hollandalı tutukluların yüzde 45,5'i bir dine mensup olduğunu söylerken, bundan daha fazla bir grup (yüzde 50,2) herhangi bir dine mensup olmadıklarını ifade etmektedir.

Azınlık grupların tümünde bir inanca bağlı olduğunu söyleyen kesim, çoğunlukta olmakla birlikte gruplar arasında önemli farklılıklar gözlenmektedir. Müslüman kökenli Türk ve Faslılar arasında herhangi bir dine bağlı olmayanlar daha az iken, bu oran tüm diğer gruplarda yüksek çıkmaktadır. Özellikle Sürinamlılar ile küçük azınlık gruplar içinde söz konusu grubun temsil oranının yüksek olması dikkat çekicidir.

Tablo 8. Tutukluların Herhangi Bir Dine Mensup Olup Olmadıkları, (Mutlak ve Yüzde Olarak)

	Evet		Hayır	
	Adet	Yüzde	Adet	Yüzde
Hollandalılar	284	45,5	313	50,2
Türkler	52	85,2	7	11,5
Faslılar	120	85,1	12	8,5
Sürinamlılar	94	64,8	35	24,1
Antilliler	85	74,6	14	12,3
Diğerleri	288	61,8	120	25,8

Bu verilerden hareketle ilk elden şöyle bir sonuç çıkarmak mümkündür: Kilise ve dinden uzaklaşma anlamında sekülerlik olgusuna en fazla Hollandalılarda (%50) rastlanmaktadır. Bundan sonra bu grubu, Sürinamlılar (%24) ve küçük azınlık gruplar (%26) takip etmektedir. Bu gruplarda sekülerlik oranının yüksek olması hiç de garipsenecek bir durum değildir. Sürinamlılar, uzun sömürgecilik geçmişleri açısından Hollanda kültürüne maruz kalmışlar ve bu süreç Hollanda'ya göçle birlikte devam etmiştir. Üstelik göçün seçici karakteri de dikkate alınmalıdır: Bağımsızlıktan sonra Hollanda'ya göç etmeyi tercih edenlerin çoğu, hem yüksek eğitilmiş hem de Hollanda yönelimli kişilerdir. Küçük azınlık gruplarda ise mültecilerin ağırlıklı olduğu dikkate alınır, neden bu gruplar arasında sekülerlik oranının yüksek olduğu anlaşılacaktır. Mültecilerde de benzer bir kültürel yönelim söz konusudur.

Dini bağlılıklarına göre bir sınıflandırma yapıldığında, araştırma grubunda üç kategori ayırt edilebilir. Belirli bir dine inanan ve dini yönelimlerini açıkça beyan eden kesim, toplam grup içinde yüzde 55'i oluşturmaktadır. Bu grubun içinde ilk sırada Katolikler (%25), ikinci sırada Müslümanlar (%17), üçüncü sırada ise Protestanlar (%5) gelmektedir. Başka bir deyişle Hıristiyanlar ve Müslümanlar bu kategori içinde iki ana akımı oluşturmaktadır. Bunun dışındaki grupların her birinin oranı, en fazla yüzde 3 civarında kalmaktadır.

Tablo 9. Tutukluların Dini Yönelimleri (Mutlak ve yüzde olarak)

Herhangi bir dine bağlı değil	501	32,3
Katolik	388	25
Müslüman	265	17
Protestan	82	5,3
Hümanist	51	3,3
Hindu	29	2
Yahudi	14	1
Ortodoks	12	0,8
Budist	8	0,5
Başka	107	7
Bilinmeyen	94	6,1
Toplam	1551	100

Araştırma grubunda “herhangi bir dine bağlı olmadıkları”ni söyleyen grup (seküler grup) yüzde 32’lik bir oranla ikinci büyük kesimi oluşturmaktadır. Biraz önce belirtildiği gibi bu grup içinde en fazla Hollandalılar, en az ise Faslılar temsil edilmektedir. Başka bir deyişle kendi inançlarından uzaklaşma anlamında sekülerlik olgusuna en az sonuncu grup da rastlanmaktadır.

Üçüncü olarak araştırma grubunda belirli bir dine inanmakla birlikte sayılan dinlerin dışında “başka” bir din tercihinde bulunmuş yüzde 7 oranında bir kesim ayırt edilmektedir. Görünen o ki, bu kişiler anket formunda kendilerini ifade edecekleri bir inanç hanesi bulamamışlardır. Araştırmada yüzde 6 kadar bir kesim ise herhangi bir tercihte bulunmaktan kaçınmışlardır.

Araştırmada sadece tutukluların değil ailelerinin de dini inanışları sorulmuştur. Ebeveynler ile çocuklar arasındaki fark, bize değişen yönelimler hakkında ipucu vermektedir. Tutukluların dini yönelimleriyle geldikleri ailelerin dini yönelimlerini yansıtan Tablo 9 ile Tablo 10 kıyaslandığında Hıristiyan (Katolik ve Protestan) ve Müslüman gruplarda bir düşüş eğilimi gözlemlenmektedir. Başka bir deyişle ebeveynlerine kıyasla çocuklarda az ya da çok dinden uzaklaşma söz konusudur.

Herhangi bir dine mensup olmayanlarda ise bir artış olmuştur. Bu demektir ki, inançlı bir aileden gelmekle birlikte daha sonra sekülerleşme sürecine katılan gençler olmuştur. Diğer gruplardaki farklılaşma anlamlı gözükmemektedir.

Tablo 10. Tutukluların ailelerinin dini yönelimleri (Mutlak ve yüzde olarak)

Herhangi bir dine bağlı değil	234	15
Katolik	575	37
Müslüman	311	20
Protestan	128	8,3
Hümanist	24	1,5
Hindu	36	2,3
Yahudi	18	1,2
Ortodoks	11	0,7
Budist	-	-
Başka	115	7,5
Bilinmeyen	98	6,3

Araştırmada tutukluların sadece dini yönelimleri değil dini pratikleri de incelenmiştir. Dini pratikler, dini törenlere ve ibadetlere katılım düzeyi ve sıklığı açısından ölçülmüştür. Ayrıca ölçümler ‘cezaevi öncesi’ ve ‘cezaevi sırasında’ yapılarak, ‘içerde’ olmanın dini pratikler üzerindeki etkisi ortaya çıkarılmak istenmiştir. Tablo 11’de inanç gruplarına göre ayırım yapılmaksızın toplam araştırma grubuna dâhil olanların cezaevi öncesi ve cezaevi sırasındaki dini törenlere katılım sıklığı verilmektedir. Buna göre cezaevine girmeden önce ‘hiç’ dini törenlere katılmayan kitle yüzde 28 iken, bu oran cezaevinde yüzde 33’e

çıkıştır. Demek ki bu grupta yüzde 5 oranında bir artış (yani sekülerleşme) söz konusudur.

Bu grubun tam karşısında, dini pratiklerinde artışın gözlemlendiği diğer grup (yani cezaevine girmeden önce her hafta veya daha sık giden kişiler) yer almaktadır. Bu grup, yüzde 17 iken yüzde 30'a çıkmıştır. Açık ki bu grup, dini duyarlılığın en yüksek olduğu bir kesim olup içeri girdikten sonra tutuklulardaki dindarlaşma eğilimine işaret etmektedir.

Tablo 11. Kilise, cami ya da benzer yerlerdeki dini törenlere katılım düzeyi (Yüzde olarak)

	Cezaevinden Önce	Cezaevi Sırasında
Hiçbir zaman	28	33
Birkaç kez	42	26
Her ay	6,5	4
Her hafta veya daha sık	17	30
Bilinmeyen	6	7
Toplam	100	100

Yine tablodan görüleceği üzere yılda birkaç kez veya her ay dini törenlere katıldığını söyleyen grubun katılımı cezaevine girdikten sonra düşmüştür. Önceki iki grupta bir artış olduğuna göre bu kesimdeki düşüş, onların hanesinde bir artışı beraberinde getirmiştir.

Bu veriler topluca değerlendirildiğinde ortaya ilginç bir sonuç çıkmaktadır: Cezaevi yaşamı, tutuklular üzerinde aynı etkiyi yapmamaktadır. Bazı gruplarda sekülerleşme eğilimi artarken, bazı gruplarda da dindarlaşma eğilimleri yükselmektedir. Bu iki gruptaki artış, cezaevi öncesinde dini törenlere katılımı zayıf olanların yönelim değişikliğinden kaynaklanmaktadır. Orantısız olarak bakıldığında dindarlaşma eğilimi (%13 fark) sekülerleşme eğiliminden (%5) daha fazla gözükmektedir. Toptan bakıldığında içeriye girdikten sonra sekülerleşmeden ziyade bir dindarlaşma eğiliminin olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 12'de dini törenlere katılım sıklığı dini gruplara göre ayrıştırılmıştır. Bu tablo hangi inanç gruplarında dini törenlere katılım açısından düşüş veya artış olduğunu göstermektedir. Buna göre Hümanistler ve Yahudiler hariç, tüm diğer gruplarda farklı nispetlerde de olsa dini törenlere 'hiçbir zaman katılım sağlamayan grup' büyüme göstermiştir. Söz konusu büyüme Müslümanlarda en az iken diğer gruplarda biraz daha kabarık oranlara ulaşmaktadır.

Tablo 12. Dini inançlarına göre grupların kilise, cami veya benzer yerlerdeki dini törenlere katılım sıklığı (Yüzde olarak)

	Hiçbir zaman		Birkaç kez		Her ay		Her hafta veya daha sık	
	C.Ö	C.S	C.Ö	C.S	C.Ö	C.S	C.Ö	C.S
Hümanist	39	35	43	22	6	6	10	35
Katolik	13	19	50	28	11	6	21	41,5
Protestan	12	22	39	29	10	5	27	32
Ortodoks	-	-	67	33	8	25	17	42
Yahudi	14	14	36	29	7	14	43	43
Müslüman	19	20	37	28	7	2	29	40
Hindu	10	28	45	21	3,5	3,5	38	45
Budist	37,5	50	50	12,5	12,5	12,5	-	25
Başka	18	30	41	28	10	4	27	33
Herhangi bir dine mensup değil	50	54,5	38,5	24	2,5	2,5	5	15

C.Ö.: Cezaevinden Önce C.S: Cezaevi Sırasında

Seküler grubun diğer ucunda yer alan ‘her hafta veya daha sık’ dini törenlere katılanların oranı, Yahudiler hariç tüm diğer gruplarda ciddi bir artış olmuştur. Yahudilerde her iki uç grupta da herhangi bir değişiklik söz konusu değildir.

Sekülerleşmenin hissedildiği bir başka grup, ancak ‘yılda birkaç kez’ dini törenlere katılan gruptur. Bu kesimin oranı tüm inanç gruplarında düşüş göstermiştir.

‘Her ay’ dini törenlere katıldığını ifade eden kişilerin durumu daha karmaşık bir yapı göstermektedir. Hümanist, Budist, Hindu ve herhangi bir inanca bağlı olmayanlarda bir değişim olmazken, Katolik, Protestan ve Müslümanlarda bir düşüş eğilimi görülmektedir. Sadece Ortodoks, Yahudi ve “başka” inançlara mensup kişilerde bir artış söz konusudur.

3.3. İnanç Gruplarının Dini Gereksinimleri

Manevi rehberlik hizmetleri konusunda, bir yandan bu mesleği yapan kişilerle onların kendi görevlerini nasıl tanımladıkları ve görev tanımlarının içeriğini nasıl doldurdıkları konuşulurken, diğer yandan da bu hizmetlerin müşterisi durumunda olan tutukluların bu hizmetlere yönelik değerlendirmeleri istenmiştir.

Araştırmaya katılan manevi rehberler, önemli oranda manevi rehberlik hizmetlerinin formel amaçlarını paylaştıklarını ve özellikle cemaat oluşturma ve oluşturulan cemaate ahlaki ve manevi destek sağlamaya önem verdiklerini belirtmişlerdir. Pratikte en fazla tutuklunun dini inançlarından hareketle profesyonel refakat ve yardım etkinliklerinin vakit aldığını vurgulamışlardır. Bu etkinlikler, özellikle bire bir ilişkiler yoluyla olmaktadır. İkinci sırada manevi rehberlerin kendi aralarındaki ilişkiler ve müzakere toplantıları gelmektedir. Manevi rehberler, tutukevinde insani bir ortamın oluşturulması ve konuyla ilgili politikaların geliştirilmesine yönelik etkinliklere en az vakit ayırdıklarını beyan etmişlerdir.

Tüm manevi rehberlerin en fazla kendi inanç gruplarına vakit ayırmakla birlikte, başka inanç grubundan olan tutuklulara da yardım sundukları anlaşılmaktadır. Bu bakımdan Müslüman manevi rehberlerle, klasik gruplara hizmet sunan Hıristiyan manevi rehberler arasında bir fark görülmektedir. İlk grup, sadece kendi inanç grubuna yönelik çalışırken, Hıristiyan ve Hümanist manevi rehberlerin kendi inanç grupları dışında olan Müslüman ve Hindu tutuklulara da vakit ayırdıkları tespit edilmiştir. Müslüman manevi rehberlerin bu tutumu, bir tercihten ziyade Müslüman gruplara yönelik olarak çalışan manevi rehberlerin azlığından kaynaklanmaktadır.

Müşterilerle bireysel ya da grupsal görüşmeler çerçevesinde inanç konuları da dahil olmak üzere en fazla “varoluşsal” ve “ilişkisel/sosyal” konulara yer verildiği anlaşılmaktadır. Bu husus, formel görev tanımına uygun düşmektedir. Bunun yanında “ahlaki ve hukuksal” konular da sık sık gündeme gelmektedir. İlginç olan nokta şu ki, “kişisel konular” ve “öznel deneyimler” Müslüman manevi rehberler ile tutuklular arasındaki görüşmelerde daha az gündeme gelmektedir.

Manevi rehberlerin çoğunun bir takım halinde çalıştıkları ve hepsinin mutlaka müzakere ve iş toplantılarında bir araya geldikleri gözlemlenmektedir. Buna karşın başka disiplinlerle ilişkiler daha az görülmektedir. Manevi rehberlerin yarısı, kendisini gönderen ve gayri resmi olarak işvereni durumunda olan inanç kurumlarıyla müzakere ve görüşme içinde olduklarını söylemiştir. Müslüman olmayan manevi rehberler, iş ortamında başka disiplinlerden ve tutuklulardan destek bulduklarını söylerken, Müslüman manevi rehberler başka disiplinlerden ve hatta tutuklulardan daha az destek aldıklarını belirtmişlerdir. Buna rağmen Müslüman rehberlerin iş ortamındaki ilişkilerden hoşnut kaldıkları anlaşılmaktadır.

Manevi rehberlerin şikâyetleri, daha fazla idare ve organizasyon sorunları üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Tablo 13. Katıldığınız ibadet ve dini etkinlikler kendi inanç kurallarınıza göre mi yapıyor? (Yüzde olarak)

	Evet	Hayır
Hümanistler	23,5	22
Katolikler	58	8
Protestanlar	51	11
Yahudiler	57	21,5
Müslümanlar	55	6
Hindular	28	38
Budistler	12,5	25
Ortodokslar	33	67
Başka	36,5	22,5
Herhangi bir dine bağlı olmayanlar	16	13

Araştırmada manevi rehberlik hizmetlerinin dört biçiminin tutuklular tarafından değerlendirilmesi istenmiştir. Bunlar sırasıyla “dini etkinlikler”, “grup görüşmeleri”, “kişisel görüşmeler” ve “kriz durumlarında yardım hizmetleri” olarak sıralanabilir. İlk önce tutukluların dini etkinlikler (ibadet ve dini etkinlikler) konusundaki kanaatlerine yer vereceğiz. Yukarıdaki tabloda (Tablo 13) görüldüğü üzere tutuklular, dini etkinliklerin her zaman kendi inanç geleneklerine göre yapılmadığını söylemektedirler. Özellikle Ortodoks Hıristiyanlar, Hindular, Budistler, Hümanistler, Yahudiler ve “başka” inanç grupları kendi dini tercihlerine göre dini etkinliklere katılmadıklarını belirtmektedirler. Anlaşılacağı üzere bu gruplar, tutuklular içinde sayısal olarak çok küçük azınlık durumunda olup, kendi inançlarında bir manevi rehberle sahip bulunmamaktadırlar.

Dini etkinliklerin kendi inançları doğrultusunda kutlanması konusunda tutukluların her zaman olumlu bir tutum içinde olmadıkları dikkat çekici bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Hümanistler, Budistler ve herhangi bir dine bağlı olmayan tutuklular (seküler grup), “Dini etkinliklerin tercihen kendi inançlarınız doğrultusunda yapılmasını ister misiniz?” şeklindeki bir soruya “fark etmez” biçiminde cevap vermişlerdir. Yine diğer inanç gruplarında da önemli oranlarda bir kesim benzer bir görüşü paylaşmaktadır. Bu, dini etkinliklerin sosyal yönünün tutuklular tarafından daha önemli görülmesinden kaynaklanıyor olmalıdır. İnanç grupları içinde sadece Yahudiler dini etkinlikleri kendi inançları doğrultusunda organize edilmesini talep etmektedir.

Tablo 14. İbadet ve dini etkinliklerin tercihen kendi inançlarınız doğrultusunda yapılmasını ister misiniz? (Yüzde olarak)

	Evet	Fark etmez
Hümanistler	16	43
Katolikler	45	24
Protestanlar	38	28
Yahudiler	78,5	-
Müslümanlar	55,5	12
Hindular	48	17
Budistler	25	25
Ortodokslar	58	42
Başka	63	24
Herhangi bir dine bağlı olmayanlar	29	27

Dini etkinliklerin sıklığı ve yeterli olup olmadığı şeklindeki soruya en fazla Müslüman tutuklular, “daha fazla olması”ni istemektedirler. Bunları sırasıyla Hindular, Katolikler, Protestanlar, Yahudiler ve “başka” inanç grupları izlemektedir. En fazla Ortodokslar dini etkinlikleri “yeterli” görmektedirler.

Tablo 15. Sizce dini etkinlikler yeterli mi? (Yüzde olarak)

	Yeterli	Daha Fazla Olmalı
Hümanistler	45	18
Katolikler	50	24,5
Protestanlar	41,5	23
Yahudiler	64	21,5
Müslümanlar	29	40,4
Hindular	34,5	31
Budistler	37,5	12,5
Ortodokslar	83	8
Başka	35	32
Herhangi bir dine bağlı olmayanlar	33	7,5

Genelde tüm inanç gruplarında çoğunluk, dini etkinliklerden hoşnut olduklarını belirtmektedirler. Yüzde 11 ile yüzde 42 arasında değişen oranlarda ikinci bir grup, kısmen hoşnut kaldıklarını veya tersinden kısmen hoşnut olmadıklarını söylemektedirler. Durumdan hoşnut olmayan gruplar içinde Budistler yüzde 12,5'lik bir orantı ile başta gelmektedir. Bunu daha az oranlarda Müslümanlar (%9) ve Hindular (%7) izlemektedir.

Tablo 16. Dini etkinliklerden hoşnut musunuz? (Yüzde olarak)

	Evet	Kısmen	Hayır
Hümanistler	41	18	2
Katolikler	57	16	2
Protestanlar	54	15	-
Yahudiler	72	14	-
Müslümanlar	36	24	9
Hindular	48	14	7
Budistler	37,5	-	12,5
Ortodokslar	58	42	-
Başka	47	13	5
Herhangi bir dine bağlı olmayanlar	29	11	1

Dini etkinlikler, manevi rehberlerin kişisel inisiyatifleriyle belirlenmektedir. Bu noktada imkânlar kadar manevi rehberlerin yaratıcılık, sosyal ilişki kurma biçimleri ve etkinlikleri tasarlama biçimleri de önemli bir rol oynamaktadır. Tutukluların çoğu genelde manevi rehberlerin dini kutlama biçimleri konusunda hoşnut olduklarını belirtmektedirler. Özellikle Yahudi, Ortodoks, Katolik ve Protestan gruplarda hoşnutluk düzeyi yüksek görünmektedir. Genelde hoşnut olmayan kesimin oranı önemsiz olmakla birlikte, bu oran Budistler ve Müslümanlarda kısmen daha fazla (%9 ve 12,5) görünmektedir (Bakınız: Tablo 17).

Tablo 17. Manevi rehberin dini etkinlikleri yapma biçiminden hoşnut musunuz? (Yüzde olarak)

	Evet	Kısmen	Hayır
Hümanistler	43	16	-
Katolikler	60	12,5	3
Protestanlar	58,5	8,5	-
Yahudiler	79	7	-
Müslümanlar	39	21	9
Hindular	55	7	7
Budistler	37,5	-	12,5
Ortodokslar	67	33	-
Başka	46	13	6
Herhangi bir dine bağlı olmayanlar	31	9	1

İkinci olarak tutukluların grup görüşmelerine hangi oranda katıldıkları ve burada ortamı nasıl değerlendirdikleri sorulmuştur. Tutukluların çoğunun (%66) ifadesine göre kendi kaldıkları cezaevinde manevi rehber liderliğinde grup görüşmeleri bulunmaktadır. Hindular ve herhangi bir dine bağlı olmadığını söyleyen grup hariç, tüm diğer inanç gruplarında söz konusu görüşme seanslarına katılanlar çoğunluğu oluşturmaktadır. Ancak katılanların bir kısmı sık sık bu toplantılara katılırken, bir kısmı da zaman zaman katıldığını söylemektedir. Görüşme toplantılarına hiç katılım sağlamadıklarını bildiren kişilere en fazla Hindu, Budist ve hiçbir dine mensup olmayan gruplar arasında rastlanmaktadır. Bunları Hümanist, Katolik, Protestan ve “başka” dini gruplar takip etmektedir. Grup görüşmelerine ilgisizlik en az Yahudi ve Müslümanlarda görülmektedir.

Tablo 18. Grup görüşmelerine hangi sıklıkta katılıyorsunuz? (Yüzde olarak)

	Sık sık	Bazen	Hiç
Hümanistler	23,5	22	20
Katolikler	22	22	17
Protestanlar	24,5	17	17
Yahudiler	29	36	7
Müslümanlar	27	29	12
Hindular	18	14	41,5
Budistler	12,5	37,5	37,5
Ortodokslar	33	25	-
Başka	10	22,5	20
Herhangi bir dine bağlı olmayanlar	8,5	14,5	35

Grup görüşmelerine katılım sıklığı kadar katılım nedenleri de onların dini ve sosyal yaşamlarını anlamada önemli bir ipucu niteliği taşımaktadır. Tablo 19’ dan anlaşılacağı üzere en önemli katılım nedenleri arasında, burada hem “ciddi” ve hem de “dini” meseleler üzerinde konuşuluyor olması gelmektedir. Bu nedenler, onların grup görüşmelerine katılımlarının varoluşsal ve ahlaki arka planı hakkında yeterli bilgi vermektedir. Grup görüşmelerine katılım sadece ciddi konular hakkında bilgilenme ve konuşma ihtiyacından değil, aynı zamanda “başkalarıyla birlikte olmak” ve “değişiklik olması” gibi nedenlere de dayanmaktadır. “Ciddiye alınmak” ya da başkaları tarafından kabul edilmek de bu ikinci türden nedenler arasında sayılabilir. Son olarak manevi rehberin şahsı da katılım nedenlerinden biri olarak sayılmaktadır.

Tablo 19. Grup görüşmelerine katılım nedenleri (Yüzde olarak)

Ciddi meseleler üzerinde konuşulduğu için	19
Dini inanç hakkında konuşmak için	17,5
Başkalarıyla birlikte olmak	12
Değişiklik oluyor	8
Ciddiye alındığım için	8
Başka nedenlerle	8
Manevi rehberin şahsı için	5

Müslüman tutuklular açısından bakıldığında, katılım nedenleri bakımından bir farklılık görülmemektedir. Onlar için de dini ve varoluşsal nedenler birinci sırada, sosyal nedenler ise ikinci sırada gelmektedir.

Yüzde 22 kadar oranda bir grup görüşmelere katılmadığını, çünkü söz konusu görüşmelere “ihtiyaç duymadıklarını” beyan etmiştir. Bu grubu daha çok seküler kesimin oluşturduğu söylenebilir.

Grup görüşmelerinin değerlendirilmesi için üç farklı düzeyde görüş istenmiştir. Aşağıdaki tablodan anlaşılacağı üzere tutuklular her üç düzeyde de hoşnut gözükmemektedir. Hiç hoşnut olmayanların oranı anlamlı olmaktan uzaktır (Tablo 20).

Tablo 20. Grup görüşmelerinin değerlendirilmesi (Yüzde olarak)

	Evet	Biraz	Hayır
Genel olarak görüşmelerden hoşnutluk	28	8	1,5
Manevi rehberin görüşme biçiminden hoşnutluk	30,5	6	1,5
Konuşulan konulardan hoşnutluk	29	7	1,5

Üçüncü olarak manevi rehberler ile tutuklular arasındaki kişisel görüşmeler incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Anket sonuçlarından tutukluların son bir yıl içinde hemen hemen yarısının bir kez veya birden fazla manevi rehberle kişisel görüşme yaptığı anlaşılmaktadır. Görüşme yapanların büyük bir kısmı (%26,5) kendi inancından bir manevi rehberle görüşürken, küçük bir kısmı da (%11) başka bir dinin temsilcisi olan manevi rehberle görüştüğünü ifade etmektedir. Daha küçük bir grup (%6,5) ise bazen biriyle bazen de diğeriyle görüştüğünü söylemektedir. Görüşme yapanların yüzde 34'ü kendi inisiyatifiyle, yüzde 12'i ise sevk yoluyla manevi rehberlere başvurmuşlar.

Farklı inanç gruplarının ve bu gruplara hizmet veren manevi rehberlerin olması veya olmaması önemli bir tartışma konusudur. Bu açıdan tutukluların tercihlerini bilmek ve buna uygun bir servis yapılması ayrı bir önem taşımaktadır. Görüşlerine başvurulanan tutukluların yüzde 29'u manevi rehberlerin kendi inançlarından bir kişi olmasını önemserken, yüzde 20'si bunun önemli olmadığını belirtmişlerdir. Aşağıda tablo inanç gruplarının tercihlerini göstermektedir.

Tablo 21. Sizce görüşmelerde manevi rehberin kendi inancınızdan bir kişi olması önemli midir? (Yüzde olarak)

	Önemli	Fark etmez
Hümanistler	44,5	55,5
Katolikler	69	31
Protestanlar	60,5	39,5
Yahudiler	70	30
Müslümanlar	77	23
Hindular	80	20
Budistler	66,5	33,5
Ortodokslar	75	25
Başka	61	39
Herhangi bir dine bağlı olmayanlar	32,5	67,5

Hümanistler ve herhangi bir dine mensup olmayanlar hariç diğer tüm inanç grupları manevi rehberin kendi inançlarına mensup olmasını önemsemektedirler. Önemseme sırasına göre ilk sıralarda Hindular, Müslümanlar, Yahudiler ve Ortodokslar gelmektedir. Bunları sırasıyla Katolikler, Budistler, Protestanlar ve diğer/bilinmeyen inançlara mensup kişiler takip etmektedir. Bu veriler, manevi rehberlik hizmetlerinin inanca dayalı bir yapısı olması gerektiğini vurgularken, bunun bir inanç grubuna mensup olanın mutlaka kendi inancından bir manevi rehberi her zaman tercih edeceği anlamına da gelmediğini göstermektedir. Nitekim her inanç grubunda önemli oranlarda (%20 ile 55,5 arasında değişen) bir kesim bu hususu önemli bulmamaktadır.

Kişisel görüşlerin hangi konular dolayısıyla yapıldığı, görüşmelerin niteliğini ve tutukluların gereksinimlerini ortaya çıkaracak bir özellik taşımaktadır. Kişisel görüşmelerde genellikle dini, ahlaki, varoluşsal, sosyal ve kişisel konular yanında toplumsal ve hukuksal konularda gündeme gelmektedir. En çok konuşulan sosyal konular içinde “eşini ve çocukları özlemek” ile “ebeveynle anlaşmazlıklar” gelmektedir. Kişisel konular içinde “korku ve keder” gündeme gelmektedir. Ahlaki ve toplumsal konular içinde en fazla konuşulan meseleleri “kişisel sorumluluk” ve “cezaevi sonrasında yaşam” oluşturmaktadır. Dini ve varoluşsal konular içinde ise “Tanrı ve Tanrı sevgisi” ile “hayatın anlamı” öne çıkmaktadır.

Tablo 22. Kişisel görüşmelerde konuşulan konular (Yüzde olarak)

Dini konular	
Kutsal kitap (Kur'an, İncil vs.)	32,5
Tanrı	36,5
Tanrı sevgisi	37
Varoluşsal konular	
Kötülük ve nedenleri	24
Hayatın anlamı	33,5
Ölüm ve ölümden sonra hayat	23
Ahlaki konular	
Kişisel sorumluluk	38,5
İyi insan olmak	35
Pişmanlık ve af	36
Suç ve kefaret	24
Kişisel konular	
Korku ve keder	42
Saldırganlık ve şiddet	25,5
Toplumsal konular	
Cezaevi sonrasında yaşam	38
İş bulmak	22
Sosyal-ilişkisel konular	
Eşini ve çocukları özlemek	40
Doğru davranış	28
Evde ve ebeveynle çatışma ve sorunlar	36
Bekçilerle/gardiyanla sorunlar	16
Tutuklular arasındaki anlaşmazlıklar	16
Tutukluluk hali ile ilgili başka sorunlar	13
Hukuksal konular	
Cezanın anlamı	29
Suç ve mağduriyet	23
Başka sorunlar	20

Aşağıdaki tablodan görüleceği üzere tutukluların yüzde 78,5'i her hafta veya haftada birden fazla görüşmek isterken, geriye kalan yüzde 21,5'i ayda bir kez görüşmenin yeterli olduğunu düşünmektedir.

Tablo 23. Hangi sıklıkta manevi rehber ile kişisel görüşme yapmak istersiniz? (Yüzde olarak)

Her ay	21,5
Her hafta	49
Haftada birden fazla	29,5
Toplam	100

Kişisel görüşme bağlamında manevi rehberlerle yapılan görüşmelerin farklı biçimlerde değerlendirilmesi istenmiştir. Aşağıdaki tablodan görüleceği üzere tutukluların ezici bir çoğunluğu kişisel olarak görüştüğü manevi rehberlerden hoşnut olduğu gibi onlara da güven duyduğunu beyan etmektedirler. Yine aynı şekilde kendilerine yeterince vakit ayrıldığını ve konuşulan konulardan hoşnut kaldıklarını belirtmektedirler. Hoşnut olmayan grup, yüzde 5'e ulaşmamaktadır. Sadece vakit konusundaki hoşnutsuzluk ise yüzde 15,5'e kadar çıkmaktadır.

Tablo 24. Kişisel görüşlerin değerlendirilmesi (Yüzde olarak)

	Evet	Hayır
Kişisel görüşme yaptığınız manevi rehberden hoşnut musunuz?	95,5	4,5
Manevi rehberle güveniyor musunuz?	96,5	4,5
Size gerekli vakit ayırdı mı?	87,5	12,5
Konuştuğunuz konulardan hoşnut musunuz?	97	3

Son olarak tutukluların kriz durumlarında manevi rehberlerden yardım alıp almadıkları sorulmuştur. Anket verilerine göre tutukluların yüzde 40'a yakını cezaevinde manevi rehberin yardımını gerektiren ciddi bir sorun yaşamışlardır. Bu

kriz durumunda çoğu (%75) manevi rehberle ihtiyaç duymuşlar ve yüzde 67'si de fiilen yardım almışlardır. Tutukluların yaşadıkları bu ciddi sorunların ne olduğu, aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 25. Yaşanan ciddi sorunlar (Yüzde olarak)

Akut kişisel sorunlar (hastalık, korku, tehdit algılamaları)	32
Aile ve arkadaşlardan birinin ölümü	32
Eş, çocuklar veya aile üyeleriyle yaşanan akut sorun	28
Yakın birinin akut sorunu	21
Başka tutuklularla çatışma	18
Gardiyanlarla çatışma	13
Başka sorunlar	32

Buradan görüldüğü üzere tutuklular en fazla kişisel akut sorunlar ya da aile veya arkadaşlarının ölümleri durumunda manevi rehberlere başvurmuşlardır. İkinci olarak tutuklular, aile ve yakınlarıyla yaşadıkları sorunlar veya onların kendilerinden bağımsız olarak yaşadıkları sorunlar söz konusu olduğunda manevi rehberle gitmişlerdir. Üçüncü sırada ise başka tutuklular ve gardiyanlarla içerde yaşadıkları anlaşmazlıklar yer almaktadır. Tüm bu durumlarda manevi rehberin aracı veya destekçi olarak işlev yaptığı görülmektedir.

Kriz durumlarında tutukluların her zaman kendi inançlarından bir manevi rehberle başvurmadıkları anlaşılmaktadır. Yüzde 63'ü kendi inancından manevi rehberle başvururken yüzde 24'ü başka bir inançtan manevi rehberle başvurmuştur. Bunun nedeni her inanç grubuna mensup manevi rehberin bulunmaması değildir. Bunun yanında sorunun niteliğine bağlı olarak tutukluların manevi rehberler arasında tercih yaptıkları da söylenebilir.

Manevi rehberlere başvuran tutukluların büyük bir çoğunluğu (%82) aldığı yardımdan hoşnut kalırken, küçük bir grup (%13) kısmen hoşnut kalmıştır. Hoşnut kalmayan grup ise yüzde 6 civarında kalmaktadır. Bu hoşnut olmayan grup, ilgili manevi rehberin ya sorunlarını pek anlamadıklarını ya da anladıkları halde pek bir şey yapamadıklarını söylemektedir.

Başvuranların yüzde 27'si kendisine çok az ya da yetersiz vakit ayırdıklarını bildirmektedir. Sorunun konuşulmasından sonra genellikle manevi rehberlerin müşterileriyle ilgilendikleri ve gelişmelerden haberdar olduklarını belirtmişlerdir.

Tutukluların manevi rehberlikle ilişkili olarak mevcut durumu ve hizmetleri değerlendirmeleri kadar, bu kuruma ilişkin istemleri de büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü söz konusu kurumun iyi işlemesi ve müşterilerin hoşnut kalması bu alandaki iyileştirmelere bağlıdır.

Tablo 26'da görüleceği üzere tutukluların ezici bir çoğunluğu cezaevinde bir manevi rehberin bulunmasını önemli bulmaktadır. Bu husus, bundan önceki veriler ışığında anlaşılır bir durumdur: Manevi rehberler, tutuklular için hem dini ve varoluşsal meselelerde hem de ahlaki ve sosyal konularda önemli bir işlev görmektedir.

Tablo 26. Cezaevinde manevi bir rehber bulunmasını önemli buluyor musunuz? (Yüzde olarak)

	Evet	Biraz	Hayır
Hümanistler	94	4	2
Katolikler	92	7	1
Protestanlar	94,5	4	1,5
Yahudiler	93	7	-
Müslümanlar	86	10,5	4
Hindular	93	7,5	-
Budistler	100	-	-
Ortodokslar	92	8	-
Başka	87	8	5
Herhangi bir dine bağlı olmayanlar	73	16	11

Manevi rehberlerin önemi bir tarafa, söz konusu görevlinin tutukluların kendi inançlarına mensup olup ya da olmaması önemli bir tartışma konusunu oluşturmaktadır. Bu yöndeki bir soruya “evet” ve “biraz” diyenler çoğunluğu oluşturmaktadır (Tablo 27). Bu tabloya tersinden bakıldığında, özellikle hiçbir dine bağlı olmayan, Hümanist, Budist, Ortodoks, Budist ve “başka” inanç gruplarına mensup kişilerin önemli bir oranı kendi inanç grubuna mensup bir manevi rehberin olmasını önemli bulmamaktadır.

Tablo 27. Cezaevinde kendi inancınıza mensup bir manevi rehber bulunmasını önemli buluyor musunuz? (Yüzde olarak)

	Evet	Biraz	Hayır
Hümanistler	29,4	22	49
Katolikler	63,5	19	17,5
Protestanlar	64,5	14	22
Yahudiler	71,5	7	21,5
Müslümanlar	72	7	15
Hindular	59	18,5	22
Budistler	25	37,5	37,5
Ortodokslar	58	8	33
Başka	48	20	32
Herhangi bir dine bağlı olmayanlar	27,6	18,5	54

Söz konusu grupların bu tutumu birçok şeye bağlı olabilir. Anlaşılan o ki, özellikle küçük gruplar böyle bir talebin reel olmadığını düşünmektedirler. İkinci olarak tutuklular kişisel meseleleri başka dine mensup manevi rehberlerle daha kolay konuşabilmektedirler. Son olarak kimi tutuklular manevi rehberlik hizmetlerinin dini ve felsefi yönünden ziyade sosyal yönünü vurgulamaktadırlar. Özellikle hümanistler ve seküler grupların böyle bir tutuma sahip oldukları söylenebilir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Şimdi araştırmada elde edilen bulguları özetlemek ve bu bulgular çerçevesinde makalenin ana sorusuna binaen oluşturulmuş bulunan hipotezi test ederek konuyu tartışmaya açmak istiyoruz. İlk olarak araştırma grubunun özellikleri arasında erkek ağırlıklı bir cinsiyet yapısının hakim olduğunu, yaş itibarıyla 18-49 yaş arasında bir yoğunlaşma bulunduğunu, eğitimleri bakımından ilk ve ortaöğretim ağırlıklı bir kitlenin çoğunluğu temsil ettiğini, tutuklanma sıklığı açısından üç veya daha fazla tutuklanan kişilerin önemli bir yekun oluşturduğunu ve son olarak cezaevi sakinlerinin tutukluluk süreleri 12 ay ve altındakilerin ezici bir çoğunluğu teşkil ettiğini belirledik.

İkinci olarak tutukluların dini yönelimleri ve pratikleri konusunda karmaşık bir tablo ile karşı karşıya olduğumuzu gördük. Buna göre Hollandalılar hariç herhangi bir dine mensup olduğunu ifade eden kesim tüm etnik gruplarda çoğunluğu oluşturmaktadır. Hollandalılarda herhangi bir dine mensup olmadığını

ifade eden kişilerin oranı yüzde 50'yi bulmaktadır. Bir başka deyişle sekülerleşme oranına en fazla Hollandalılar arasında rastlanmaktadır. Bu grubu daha düşük oranlarla Sürinamlılar (%24) ve "diğerleri" (%26) takip etmektedir. Bu durumun anlaşılabilir nedenleri olduğuna daha önce değindik.

Normal şartlar altında (başka bir deyimle cezaevine girmeden önce) tutukluların farklı oranlarda da olsa büyük bir kısmının (%65,5) dini pratiklerini yerine getirdikleri ortaya çıkmıştır. Hiçbir zaman cami, kilise veya başka bir türden mabede gitmediğini söyleyen grup yüzde 28 düzeyinde kalmaktadır. İnanç gruplarına göre bir ayrıştırma yapıldığında bu grubun temsil oranının en fazla Hümanist (%39), Budist (%37,5) ve seküler gruplarda (%50) olduğu görülmektedir. Müslüman olduğunu belirten grup içinde camiye hiç gitmediğini söyleyen kesim yüzde 19 düzeyinde kalmaktadır.

Üçüncü olarak tutukluların çoğunun dini gereksinimlerini karşılamak üzere manevi rehberlik hizmetlerine başvurdukları; farklı biçimlerde ve oranlarda etkinliklere katıldıkları anlaşılmaktadır. Manevi rehberlik hizmetlerini değerlendirdiklerinde tutukluların önemli oranda mevcut manevi rehberlerden ve onların inisiyatifleriyle organize edilen etkinliklerden hoşnut kaldıkları görülmektedir. Bu verilerden anlaşılacağı üzere manevi rehberlik kurumu, tutukluların dini, ahlaki, varoluşsal ve sosyal sorunlarının çözümü kadar cezaevindeki ortamı da yaşanılır kılma konusunda önemli bir rol oynamaktadır.

Bu sonuçlardan sonra esas tartışma konumuz olup araştırma ve makalenin hipotezine geçebiliriz. Merkezi soruya bağlı olarak formüle edilen hipotez, cezaevlerine giren tutuklukların dini eğilimlerinde ve pratiklerde bir değişme olduğunu varsaymaktadır: "**Tutukların 'içeri' girmesinden sonra, öncesine kıyasla dini tutum ve pratiklerde olumlu yönde bir değişim gözlemlenmektedir.**" Bu hipotezi test etmek üzere tutukluların cezaevine girmeden önceki dini yönelim ve pratikleri ile cezaevine girdikten sonraki durumlarını kıyaslamamız gerekiyor. Makale içinde yaptığımız analizlerde cezaevi yaşamının, tutuklular üzerinde aynı etkiyi yapmadığı saptanmıştır. Bazı gruplarda sekülerleşme eğilimi artarken, bazı gruplarda da dindarlaşma eğilimleri yükselmektedir. Bu iki gruptaki artış, cezaevi öncesinde dini törenlere katılımı zayıf olanların yönelim değişikliğinden kaynaklanmaktadır. Orantısız olarak bakıldığında dindarlaşma eğilimi (%13 fark) sekülerleşme eğiliminden (%5) daha fazla gözükmektedir. Toptan bakıldığında içeriye girdikten sonra sekülerleşmeden ziyade bir dindarlaşma eğiliminin olduğunu söyleyebiliriz.

Dini törenlere katılım sıklığı açısından inanç grupların konumunu daha yakından baktığımızda hemen hemen tümünde 'her hafta veya daha sık' dini törenlere katıldığını söyleyen kesimde artış görülmektedir. Sadece Yahudilerde bu kesimin oranı aynı düzeyde kalmıştır. Bu durum, cezaevi ortamında açık bir dindarlaşmaya işaret etmektedir. Bu kesimin artması, haliyle dini törenlere daha az katıldığını söyleyen kesimdeki azalmaya eşlik etmektedir. Çünkü bu kesimdekilerin birçoğu içeri girdikten sonra daha aktif bir dindarlık biçimine geçiş yapmıştır.

Öte taraftan Hümanistler ve Yahudiler hariç, tüm diğer gruplarda farklı nispetlerde de olsa dini törenlere 'hiçbir zaman katılım sağlamayan' grubun oranında da artış olmuştur. Söz konusu büyüme Müslümanlarda en az düzeyde iken, diğer gruplarda biraz daha kabarıp oranlara ulaşmaktadır. Demek ki dini törenlere daha az sıklıkta katılanların bir kısmı da, dini inançlardan olmasa da dini pratiklerden uzaklaşmayı tercih etmişlerdir.

Manevi rehberlik hizmetlerine ilginin yüksek olması dikkate alınırsa, cezaevi ortamında insanların dini, ahlaki ve varoluşsal meselelere daha fazla ilgi duydukları söylenebilir. Bu ortamda kişiler kendi durumlarını gözden geçirme ve kendilerine bir çekidüzen verme gereği duymaktadırlar. Bunun yanında manevi

rehberlik hizmetinin sosyal ve kültürel bir rolü olduğu da unutulmamalıdır. Öyle ki normalde kendini hiçbir dine mensup görmeyen tutuklular bile dini etkinliklerin bir kısmına katılmakta ve diğer arkadaşlarıyla birlikte vakitlerini anlamlı bir şekilde doldurmaya çalışmaktadırlar. Manevi rehberliğin bu sosyal ve kültürel rolünü önemseyen kişiler için manevi rehberin hangi inanç grubuna mensup olduğu da önemli gözükmemektedir.

Bu veriler ışığında ‘içeri’ giren tutukluların çoğunun dini tutumlarında cezaevi şartlarında dindarlaşma yönünde bir eğilim olduğu ve dolayısıyla hipotezimin doğrulandığı sonucuna ulaşabiliriz. Ancak bunun tersini gösteren verilerde dikkate alındığında istatistiksel olarak anlamlı olan bu saptamanın herkes için geçerli olmadığı da bilinmelidir. Ayrıca dindarlaşma ve sekülerleşme eğiliminin her dini ve etnik grupta da aynı düzeyde olmadığı, aralarında anlamlı düzeyde farklılıklar gösterdiği de görülmektedir. Sekülerleşme eğilimine en fazla Katolik ve Protestanlar arasında rastlanmaktadır. Bu grupları etnik olarak Hollandalı ve Sürinamlılar oluşturmaktadır. İkinci sırada bunları Hindu, Budist ve “başka” inançlara mensup kişiler izlemektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi Müslüman Türkler ve Faslılar arasında bu eğilim önemsiz bir düzeyde (% 1) kalmaktadır.

Cezaevindeki dindarlaşma olgusu ile dindar olmayan gruplara yönelik sosyal ve kültürel işlevleri de dikkate alınırca manevi rehberlik kurumunun büyük bir önem arz ettiği açıktır. Bununla birlikte önemli olan bir başka nokta, cezaevlerinin ‘yeni’ sakinlerinin manevi rehberlik konusundaki talepleridir. Söz konusu tüm gruplar cezaevinde manevi rehberlerin bulunmasını önemli buldukları gibi kendi inançlarına mensup bir manevi rehberin de olmasını gerekli görmektedirler. Bu özellikle Müslümanlar ve Yahudiler için geçerlidir. Bu gruplara kıyasla diğer ‘yeni’ gruplar tarafından daha az dile getirilmiş olmakla birlikte bu yöndeki talepler önemsiz de sayılmayacak düzeydedir. Bu yönde bir talebi dile getirenlerin oranı, yüzde 25 ile yüzde 60 arasında değişmektedir. Bu durumda manevi rehberlik hizmetleri konusundaki politikaların gözden geçirilmesine ivedilikle gereksinim duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Bik, M., (1988). *De bevolkingsgroep ‘overige arme landen’ in Rotterdam*. Rotterdam: Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS).
- Dagevos, J. ve Gijsberts, M., (Red.) (2007). *Jaarrapport integratie 2007*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).
- Jennissen, R.P.W. ve Blom, M., (2007). *Allochtone en autochtone verdachten van verschillende delicttypen nader bekeken*. Den Haag: CBS ve WODC.
- Spruit, L. ve Bernts, T. ve Woldringh, C., (2003). *Geestelijke verzorging in justitieel inrichtingen, een onderzoek bij directeuren, geestelijke verzorgers en ingeslotenen in het gevangeniswezen, jeugdinstellingen en tbs-klinieken*. Nijmegen: KAKI ve ITS.

Doç. Dr. Kadir CANATAN

1960 yılında Nevşehir’in Hacıbektaş ilçesi Mikail köyünde doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Türkiye’de tamamladıktan sonra yurt dışına çıktı. Rotterdam Sosyal Akademi’de Sosyal Hizmetler, Erasmus Üniversitesinde Sosyoloji ve Amsterdam Vrije Universiteit’te Kültürel Antropoloji eğitimi yaptı. 1996 yılında Erasmus Üniversitesinde başladığı doktora eğitimini 2001 yılında tamamladıktan sonra Hollanda’da bazı üniversite ve araştırma kurumlarında görev yaptı. 2005 yılında Türkiye’ye kesin dönüş yaptı ve şu an Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.